

VIJFTIEN UITSPRAAKREGELS VAN HET NEDERLANDS

Inleiding

Als een dominee op de kansel staat, als een rechter een vonnis voorleest, als op een begrafenis iemand zijn dierbare overledene vanaf een papiertje prijst, als er een camera op iemand gericht is, als iemand een zaal toespreekt, dan spreekt zo iemand het Nederlands vaak anders uit dan thuis in een ontspannen sfeer. Thuis klinkt het Nederlands natuurlijk. Maar in zo'n bijzondere situatie laten mensen zich in hun uitspraak leiden door de manier waarop het Nederlands geschreven wordt. Ze hebben last van de zogenaamde spellinguitspraak: een onnatuurlijke uitspraak die ontstaat door het misverstand dat je het Nederlands moet uitspreken zoals je het schrijft.

Je zou verwachten dat geschreven Nederlands een exacte weergave is van gesproken Nederlands. Maar aan de Nederlandse spelling zitten allerlei haken en ogen (zie Beginselen van de Nederlandse spelling elders op deze website). Dus die regel 'spreek het Nederlands uit zoals je het schrijft' deugt niet.

Iedereen leert in zijn leven eerst praten en dan pas schrijven: Spreken is primair, schrijven is secundair. En de spelling is niets anders dan een afspraak hoe je schriftelijk weergeeft wat je hoort. Je moet het Nederlands uitspreken zoals je het uitspreekt. Je moet het niet uitspreken zoals je het schrijft. Want als je last hebt van spellinguitspraak komt je verhaal onwaarachtig over.

Hieronder staan vijftien uitspraakregels. Die heb je helemaal niet nodig als je gewoon met iemand praat, want dan gaat het vanzelf goed. Het is goed om eens naar deze regels te kijken vóór je jezelf in een gespannen situatie begeeft en het risico loopt door spellinguitspraak onwaarachtig over te komen.

Regel 1: Spreek de z uit als [s] na een b, ch, d, f, g, k, p, s, t, x.

Ik <u>heb ze</u> gisteren nog gezien.	[hep se]
Hij zou <u>zichzelf</u> eens moeten zien!	[zichself]
Hij <u>had zijn</u> paraplu in de trein laten liggen.	[hat s'n]
<u>Of zie</u> ik dat fout?	[of sie]
<u>Lag ze</u> nog in bed?	[lach se]
<u>Ik zie</u> , <u>ik zie</u> wat jij niet ziet.	[ik sie]
Hij wil zijn abonnement <u>opzeggen</u> .	[opsegge]
<u>Is ze</u> wel eens in Afrika geweest?	[isse]
Hier heb je helemaal geen <u>uitsicht</u> .	[uitsicht]
Je kunt van hieruit die garage <u>box zien</u> .	[boksien]

Dat de z wordt uitgesproken als [s] ligt aan *assimilatie*, het verschijnsel dat klanken zich aan elkaar aanpassen. In het woord uitsicht zorgt de t ervoor dat de z als [s] wordt uitgesproken. De t verandert dus de daarop volgende klank. Dat heet *progressieve assimilatie*. Andere talen hebben *regressieve assimilatie*: een klank verandert de voorafgaande klank. In zo'n taal zou het woord uitsicht worden uitgesproken als [uidzicht].

De b, d en g zijn weliswaar stemhebbend (dat wil zeggen dat de stembanden trillen), maar worden in het Nederlands aan het eind van een woord of een lettergreep altijd stemloos (dus zonder dat de stembanden trillen) uitgesproken: ik heb klinkt als [ik hep]. Regel 1 kan daarom ook veel eenvoudiger geformuleerd worden: Spreek de z na een stemloze klank als [s] uit.

De z wordt wél als [z] uitgesproken na (de altijd stemhebbende medeklinkers) l, m, n, ng, r, w en na alle klinkers (die allemaal stemhebbend zijn):

Heb je er <u>wel zin</u> in?	[wel zin]
De <u>omzet</u> is flink gestegen.	[omzet]
Hij wil die papieren <u>inzien</u> .	[inzien]
Je moet niet <u>bang zijn</u> .	[bang zijn]
Dat kon ik niet <u>voorzien</u> .	[voorzien]
<u>Uw zaak</u> is toch in de binnenstad?	[uw zaak]
<u>Na zo'n</u> gesprek	[na zoon]
<u>Hij ziet</u> er goed uit.	[hij ziet]

In sommige streken van Nederland wordt ook in deze gevallen de z als [s] uitgesproken, bijvoorbeeld in Amsterdam.

Regel 2: Spreek de z ALTIJD als [s] uit in de getallen zestig t/m negenenzeventig en in het woord langzaam:

De zaak bestaat al <u>zestig</u> jaar.	[sestich]
Hij viert morgen zijn <u>vierenzeventigste</u> verjaardag.	[vierensevetichste]
Het loopt allemaal heel <u>langzaam</u> .	[langzaam]

Dat hier altijd een [s] wordt uitgesproken heeft historische oorzaken. Vroeger stond er vóór zestig en zeventig een t en de combinatie t plus z betekent de uitspraak [ts]. De t is inmiddels verdwenen, maar de uitspraak [s] is gebleven. (In het woord tachtig is diezelfde t wél blijven staan. Je zou naast acht en achtien eigenlijk achtig verwachten, maar het is tachtig.) Het woord langzaam was vroeger lankzaam. Na de stemloze k werd de z als [s] uitgesproken. De k is verdwenen, maar de uitspraak met een [s] is gebleven.

Regel 3: Spreek de v uit als [f] na b, ch, d, f, g, k, p, s, t, x.

Ik <u>heb veel</u> dingen meegemaakt.	[hep feel]
Hij kan <u>zich veel</u> veroorloven.	[zich feel]
Ze <u>had vrienden</u> over de hele wereld.	[hat friende]
Ik <u>leef van</u> dat bericht weer helemaal op.	[leefan]
<u>Nog vier</u> dagen en het feest kan beginnen.	[noch fier]
<u>Ik voel</u> daar niks voor.	[ik foel]
Hij heeft een <u>opvolger</u> gevonden.	[opfolger]
Hij <u>is vanmorgen</u> vertrokken.	[is fanmorge]
De <u>uitvoer</u> is met 20% gestegen.	[uitfoer]
Daar loopt haar <u>ex-vriend</u> .	[eksfriend]

Een vergelijkbaar verhaal als bij de z: Na een stemloze klank wordt de v dankzij progressieve assimilatie uitgesproken als [f].

Regel 4: Spreek de v ALTIJD uit als [f] in veertig en vijftig:

Ze is gisteren <u>veertig</u> geworden.	[feertich]
Dat is de <u>vijftigste</u> die zich aanmeldt.	[fijftichste]

In de getallen 41 t/m 49 en 51 t/m 59 wordt wel een [v] uitgesproken.

In enkele streken in Nederland wordt de v altijd als [f] uitgesproken.

Regel 5: Spreek het ALTIJD uit als [ʔt].

Hoe gaat <u>het</u> met je?	[ʔt]
Ik heb <u>het er</u> gisteren nog over gehad.	[ʔt ʔr]
<u>Het valt niet mee</u> .	[ʔt falt]

Er zijn mensen die van zichzelf menen dat ze het als [het] uitspreken. Maar niemand zegt [het], iedereen zegt [ʔt]. Alleen als mensen teksten gaan voorlezen, een camera voor hun neus hebben, op een preekstoel staan of op een podium springen dan gaan ze ineens over op het onnatuurlijke [het]. Maar [het] bestaat niet! Wie [het] zegt maakt zichzelf ongeloofwaardig!

Het Nederlands heeft drie lidwoorden. Alle drie hebben ze dezelfde “stomme” e: de, ʔt (meestal dus geschreven als het) en ʔn (meestal geschreven als een). Ter onderscheiding van het lidwoord een (met een “stomme” e) wordt het telwoord een vaak met accenten geschreven: één.

Regel 6: Spreek er NOOIT uit als [er], maar als [dʔr], [tʔr] of [ʔr].

Hij <u>ging er</u> meteen vandoor.	[ging dʔr] of [ging ʔr]
<u>Er zijn er</u> wel tien van!	[dʔr zijn dʔr] of [ʔr zijn ʔr]
Ik <u>loop er</u> niet mee te koop.	[loop tʔr] of [loop ʔr]
Hij <u>heeft er</u> niks van begrepen.	[heeft ʔr]

Toelichting: [loop] plus [dʔr] wordt [loop tʔr] (progressieve assimilatie).

Het woord er is nooit beklemtoond. De beklemtoonde variant van er is daar: De beklemtoonde variant van de zin Ik heb er nog nooit van gehoord is Daar heb ik nog nooit van gehoord (met andere woordvolgorde).

Regel 7: Spreek eens uit als ['ns] of ['s] (behalve in de betekenis éénmaal).

Kijk <u>eens</u> aan!	['ns] of ['s]
Zij is er wel <u>eens</u> geweest.	['ns] of ['s]
Dan kom je daar tenminste <u>eens</u> een keer.	['ns] of ['s]
Maar: dat is <u>eens</u> maar nooit meer!	[eens]

De regels 8 t/m 12 gaan over enkele van de persoonlijke voornaamwoorden (woorden als ik, mij, jij, jou, hij, hem, enz.) en enkele van de bezittelijke voornaamwoorden (woorden als mijn, jouw, je, zijn, haar, enz.). Die voornaamwoorden kennen allemaal een beklemtoonde variant (bv. mij) en een onbeklemtoonde variant (bv. me). De beklemtoonde variant dient ertoe een *tegenstelling* uit te drukken: Met de zin Dat is mijn kopje wordt uitgedrukt dat het dus niet *jouw* kopje is.

We kunnen drie gevallen onderscheiden. De eerste groep voornaamwoorden heeft een beklemtoonde en een onbeklemtoonde variant die verschillend worden uitgesproken en ook verschillend worden geschreven. Het zijn de woorden mij en me, jij en je, jou en je, jouw en je, wij en we. Geen probleem.

De tweede groep bestaat uit voornaamwoorden die altijd hetzelfde worden uitgesproken; de beklemtoonde variant wordt met meer kracht uitgesproken en die klemtoon kan uitgedrukt worden door een accent: ik tegenover ik, ons tegenover ons, enz. Ook geen probleem.

Problematisch is alleen de derde groep voornaamwoorden. De beklemtoonde en onbeklemtoonde variant worden verschillend uitgesproken, maar (meestal) hetzelfde geschreven. Dit zijn de woorden hij, hem, haar, mijn en zijn. De volgende zin bijvoorbeeld kan op twee manieren worden uitgesproken. Gisteren heeft hij het me verteld. De eerste mogelijkheid is de uitspraak [heeftie]. Dan is er geen sprake van een tegenstelling. De tweede mogelijkheid is de uitspraak [heeft hij]. Als je het zó uitspreekt dan had je eigenlijk verwacht dat *zij* het me zou vertellen. Een tegenstelling dus.

Regel 8: Spreek hij in de regel uit als [die], [tie] of [ie].

Toen <u>hij</u> erover begon heb ik hem uitgelachen.	[toendie] of [toenie]
Ze wist niet <u>waarom hij</u> dat deed.	[waaromdie] of [waarommie]
<u>Waar hij</u> ook komt, overal is het feest.	[waardie] of [waarie]
En toen <u>liep hij</u> tegen de lamp.	[lieptie] of [liepie]
<u>Dat hij</u> nog loopt is een wonder.	[dattie]

Het woord hij wordt wél als [hij] uitgesproken ten eerste bij een tegenstelling en ten tweede als tussen hij en het daarop volgende werkwoord geen ander woord kan staan. Neem bijvoorbeeld de volgende zin: Gisteren kwam Dirk naar me toe en hij zei 'zo gaat het niet langer'. Tussen hij en zei kan geen ander woord geplaatst worden, dus wordt hij als [hij] uitgesproken. In de volgende zin wordt hij weer wel als [die] of [ie] uitgesproken: Toen hij zei 'zo gaat het niet langer' ben ik opgestapt. Want tussen hij en zei kun je bijvoorbeeld steeds maar zetten: Toen hij steeds maar zei 'zo gaat het niet langer' ben ik opgestapt.

Regel 9: Spreek hem uit als ['m] (behalve bij een tegenstelling).

Ze <u>heeft hem</u> flink de waarheid gezegd!	[heeft 'm]
Daarvoor ben ik <u>hem</u> dankbaar.	['m]

Alleen als er sprake is van een tegenstelling wordt het woord hem als [hem] uitgesproken. Daarvoor ben ik *hem* dankbaar, maar de anderen kunnen me de pot op.

Regel 10: Spreek haar uit als [d'r], [t'r] of ['r] (behalve bij een tegenstelling).

Ze kwam <u>haar</u> hond ophalen.	[d'r] of ['r]
-----------------------------------	---------------

Ze ging <u>haar</u> huis verven.	[d'r] of ['r]
Ze kwam daar <u>met haar</u> fiets aanzetten.	[mett'r]
Ze <u>heeft haar</u> spullen in de trein laten liggen.	[heeft'r]

Als je in de zin Ze kwam haar hond ophalen haar als [haar] uitspreekt gaat het ofwel om twee verschillende vrouwen (de vrouw die de hond ophaalt en de eigenaresse van de hond) ofwel om een tegenstelling (de vrouw kwam haar eiegen hond ophalen en niet de hond van iemand anders.)

Er is dus (zie regel 6) geen enkel uitspraakverschil tussen er en haar! Als het tenminste niet om een tegenstelling gaat.

Regel 11: Spreek mijn uit als [m'n] (behalve bij een tegenstelling).

Ik heb <u>mijn</u> ogen goed de kost gegeven.	[hep m'n]
Toen stelde ik hun <u>mijn</u> vrouw voor.	[m'n]

Alleen bij een tegenstelling wordt wel [mijn] uitgesproken, bv: Toen stelde ik hun *mijn* vrouw voor, maar ik vergat Lotte voor te stellen. Toen heeft Kevin Lotte zélf maar voorgesteld.

Regel 12: Spreek zijn uit als [z'n] of [s'n] (behalve bij een tegenstelling).

Hij legde <u>zijn</u> laptop op de achterbank.	[z'n]
Maar eerst willen ze <u>zijn</u> gegevens hebben.	[z'n]
Hij loopt <u>op zijn</u> tenen.	[op s'n]
Hij heeft het getroffen <u>met zijn</u> vrouw.	[met s'n]

Ook hier geldt weer: bij een tegenstelling wordt wel [zijn] of [sijn] gezegd, bijvoorbeeld: Anderen zijn minder getalenteerd, maar met *zijn* [met zijn] capaciteiten moet hij dat toch voor elkaar kunnen krijgen.

Regel 13: Spreek de slot-n in regen, wapen en teken wel degelijk uit.

In de meeste streken van Nederland en Vlaanderen wordt de n na de “stomme” e niet uitgesproken: lopen klinkt als [lope], kanten als [kante]. Uitzondering zijn woorden die nog eens met –en verlengd kunnen worden: naast regen bestaat het werkwoord regenen, naast wapen wapenen en naast teken tekenen. In de betekenis ‘lastige beestjes in het bos’ wordt teken zonder n uitgesproken: Het paard heeft last van teken [teke].

Regel 14: Spreek wr- uit als [vr].

Hij plukt daar nu de <u>wrange</u> vruchten van.	[vrange]
Dat is hem goed <u>ingewreven</u> .	[ingevreve]
Idi Amin was een <u>wrede</u> dictator.	[vrede]

Wreed wordt dus precies zo uitgesproken als vreet en wrede zoals vrede.

Regel 15: Integreer vreemdelingen.

Het woord website komt uit het Engels en wordt in het Nederlands dagelijks gebruikt. Nou, dan wordt het ook tijd dat dat woord op z'n Nederlands wordt uitgesproken. Zeg dus niet oewepsait (op z'n Surinaams), maar spreek de w gewoon op z'n Nederlands uit zoals in spinnenweb: wepsait.